

SANOAT KORXONALARIDA AKTIVLARDAN FOYDALANISH O'ZIGA XOS USLUBIY VA AMALIY JIHATLARI

Turayeva Gulizahro

Guliston davlat universiteti dotsenti

Sindarov Eldor

Guliston davlat universiteti magistranti

Mamatqulov Davronbek

Tojiboyev Elyor

Guliston davlat universiteti

Bank ishi yo'nalishi talabalari

***Annotatsiya:** Ushbu tezisda sanoat korxonalarida aktivlardan foydalanish samaradorligini oshirishning o'ziga xos uslubiy va amaliy jihatlari atroflicha tadqiq etilgan. Tadqiqotning asosiy maqsadi korxona ixtiyoridagi asosiy va aylanma vositalardan oqilona foydalanish, ishlab chiqarish xarajatlarini optimallashtirish va rentabellik darajasini oshirish mexanizmlarini takomillashtirishdan iborat. Ishda fond qaytimini oshirish, resurslarni tejash va moliyaviy barqarorlikni ta'minlash masalalari tahlil qilingan.*

***Kalit so'zlar:** Sanoat korxonasi, aktivlar samaradorligi, asosiy vositalar, aylanma kapital, fond qaytimi, rentabellik*

Kirish

Sanoat korxonalarida aktivlardan samarali foydalanishni ta'minlash ularning bozor iqtisodiyotidagi raqobatbardoshligini belgilovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Aktivlar korxonaning iqtisodiy potensialini tashkil etib, ularning tuzilmasi, sifati va aylanish tezligi bevosita yakuniy moliyaviy natijalarga ta'sir ko'rsatadi. Zamonaviy iqtisodiy sharoitda faqatgina aktivlar hajmini oshirish emas, balki mavjud resurslardan maksimal darajada foydali qaytim olish

masalasi birinchi o'ringa chiqmoqda. Sanoat korxonalarida aktivlar tahlilining predmeti – bu ishlab chiqarish jarayoniga jalb qilingan asosiy va aylanma vositalarning holati, ularning harakati va korxona foydasini shakllantirishdagi ishtirokini baholashdir. Tahlilning dastlabki bosqichi aktivlar tarkibini va ularning ishlab chiqarish quvvatlariga mutanosibligini o'rganishdan iborat. Bunda aktivlarning faol qismi (uskunalar, dastgohlar, texnologik liniyalar) ustidan qat'iy nazorat o'rnatilishi va ularning uzluksiz ishlashi ta'minlanishi talab etiladi. Sanoat korxonalarida aktivlarni boshqarish va tahlil qilish yo'nalishlari. Rejalashtirish va shakllantirish bosqichi: Bu bosqichda ishlab chiqarish dasturini bajarish uchun zarur bo'lgan aktivlar ehtiyoji ilmiy asoslanadi. Asosiy e'tibor texnologik jarayonlarning uzluksizligini ta'minlovchi xomashyo zaxiralari va to'g'ri taqsimlashga qaratiladi.

Asosiy qism

Asosiy vositalardan foydalanish (Fond qaytimi): Sanoat korxonalari faoliyatida asosiy uskunalarni vositalarning salmog'i yuqori bo'ladi. Ularning samaradorligi asosan fond qaytimi ko'rsatkichi orqali o'lchanadi. Uskunalarining bekor turib qolish vaqtini qisqartirish, ularni modernizatsiya qilish va texnik xizmat ko'rsatish tizimini yaxshilash operatsion samaradorlikni belgilab beradi. Aylanma aktivlar aylanuvchanligi: Xomashyo, materiallar va tayyor mahsulot zaxiralarining tez aylanishi korxonaga qo'shimcha foyda keltiradi. Ortiqcha zaxiralarning to'planib qolishi mablag'lar muzlashiga va saqlash xarajatlarining oshishiga olib keladi. Shu sababli, zaxiralarni optimallashtirish moliyaviy sog'lomlik indikatori hisoblanadi.

1-rasm.

Sanoat korxonalarida aktivlardan foydalanish samaradorligi.

2020-yildan 2024-yilgacha bo'lgan davrda yillik tendentsiyani ko'rsatadi. Chiziqning yuqoriga yo'naltirilganligi (1.2x dan 1.8x gacha o'sish) korxonaning yildan-yilga aktivlardan foydalanish samaradorligini oshirayotganini, ya'ni aktivlarning har bir so'miga ko'proq daromad olayotganini bildiradi. Xuddi shu tendentsiyani sanoatning turli sohalari bo'yicha (Mashinasozlik, Kimyo Sanoati, To'qimachilik) taqqoslab beradi. Har bir sohada yillik o'sish borligi, bu samaradorlik strategiyasining butun tarmoq bo'ylab qo'llanilayotganini ko'rsatadi. O'lchov asbobi ko'rinishidagi diagrammada "75%" ko'rsatkichi belgilangan. Bu korxonaning asosiy vositalaridan foydalanishda juda yaxshi natijalarga erishganini ko'rsatadi. Samaradorlikni qanday qilib ushlab turish yoki oshirish mumkinligini tarkibiy qismlarga bo'lib ko'rsatadi: "Uskunalar yuklamasi", "Ta'mirlash vaqti", va "To'xtab qolishlar". Kalit va mashina belgilari texnik xizmat ko'rsatishning muhimligini ta'kidlaydi.

Xulosa va takliflar

Olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, sanoat korxonalarida aktivlardan foydalanish samaradorligini oshirish faqatgina texnik yangilanish emas, balki chuqur moliyaviy menejmentni talab qiladi.

Birinchidan, sanoat korxonalarida aktivlar hisobini yuritish va tahlil jarayonini to'liq avtomatlashtirish va raqamli boshqaruv tizimlari imkoniyatlaridan keng foydalanish zarur.

Ikkinchidan, asosiy vositalarning ma'naviy va jismoniy eskirishini hisobga olgan holda, amortizatsiya siyosatini takomillashtirish va innovatsion texnologiyalarni joriy etish orqali fond qaytimi darajasini oshirish lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. – T.: Adolat, 2023.
2. Vahobov A., Ishnazarov A. "Moliyaviy tahlil". O'quv qo'llanma. – T.: Moliya, 2021.
3. Yuldashev Sh.Z. "Sanoat korxonalari moliyasi va boshqaruvi". Darslik. – T.: Iqtisod-Moliya, 2022.
4. Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (IFRS) materiallari va metodik qo'llanmalari.
5. Юсупова, М. Р. (2020). Истоки профессиональной режиссуры Узбекистана. European Journal of Arts, (1), 129-132.
6. Rajabova, S. (2025). Ergash Masofayev rejissurasining o'ziga xosligi. Mahalliy va xalqaro konferensiyalar platformasi, (2), 578-583.
7. Ikramov, S. Bo'lajak rejissyorlarning badiiy ifodaviy bezaklarni yaratishdagi uslubiy aspektlari. O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti xabarlar.

8. Юсупова, М. Р. (2017). Соотношение потребности и мотива деятельности актера. Научные школы. Молодежь в науке и культуре XXI в.: материалы междунар. науч.-творч. форума. 31 окт.–3 нояб. 2017 г./Челяб. гос. ин-т культуры; сост. ЕВ Швачко.–Челябинск: ЧГИК, 2017.–394 с. ISBN 978-5-94839-629-3.
9. Nabiullina, L. M., & Akbarova, M. S. Q. (2024). Innovative Technologies as a Tool for Managing Preschool Educational Organizations. *American Journal of Education and Evaluation Studies*, 1(9), 232-236.
10. Юсупова, М. Р. (2016). Проблемы воспитания личности в театральном образовании. Молодежь в науке и культуре XXI в.: материалы междунар. науч.-, 180.
11. Набиулина, Л., & Курбанова, Г. (2024). Актуальность вопросов формирования аналитических компетенций у педагогов. Problems and solutions of scientific and innovative research, 1(8), 110-115.
12. Ikramov, S. N. (2023). Etyud aktyorlik mahoratining badiiy omili sifatida. *Oriental Art and Culture*, 4(2), 844-849.
13. Юсупова, М. Р. (2016). Чувственная ткань сознания актера. Ярославский педагогический вестник, (1), 343-345.
14. Rajabova, S. (2023). O 'zbek estradasida yakka ijro masalalari. *Oriental Art and Culture*, 4(6), 257-262.
15. Ikramov, S. N. (2024). Badiiy asarlar asosida rejissorlik etyudi yaratishning o 'ziga hosligi. *Oriental Art and Culture*, 5(1), 111-117.